

KAPITTEL 6

På Facebook for flyktninger. En casestudie av Refugees Welcome-nettverket i Norge

Synne Sætrang

Kirkens Bymisjon

Abstract: Based on interviews with seven leaders and key figures in six different initiatives across the country, the chapter analyses the emergence and development of the Refugees Welcome-initiative in Norway. The aim of the study is to gain insight into the groups' transformation from loose digital networks to becoming more or less formal organizations, providing a unique approach to understand the emergence and development of a social movement. By using a multi-dimensional approach, the study analyses how political opportunity structures, cultural framing and mobilizing structures—and the interaction between them—contributed to the emergence, rapid growth and development of RW. The chapter highlights the opportunities and challenges of a decentralized and informal organizational form, and how the potential of digitalization is conditioned by both internal needs for control and oversight, and external (legal) requirements and expectations.

Keywords: volunteering, voluntary organizations, new voluntary initiatives, social media, refugees, Refugees Welcome, Refugees Welcome to Norway

Sitering av denne artikkelen: Sætrang, S. (2018). På Facebook for flyktninger. En casestudie av Refugees Welcome-nettverket i Norge. I B. Enjolras & I. Eimhjellen (Red.), *Fra kollektiv til konnektiv handling? Nye former for samfunnsengasjement og kollektiv handling i Norge* (s. 151–187). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.45.ch6>
Lisens: CC BY-NC 4.0

Innledning

Da et stort antall flyktninger og asylsøkere ankom Norge høsten og vinteren 2015, vekket situasjonen et stort engasjement i det norske sivilsamfunnet. Aldri før har det kommet så mange mennesker til Norge på så kort tid. Som vi så i forrige kapittel, bidro flertallet av de frivillige gjennom etablerte organisasjoner, men situasjonen førte også til fremveksten av nye hjelpegrupper.

De første som ankom ble alle sendt til registrering på Politiets Utlendingsenhet (PU), som nylig hadde flyttet inn i nye kontorer på Tøyen. De mange ankomstene førte til at registreringskontoret raskt ble overbelastet. Det hopet seg opp med mennesker i de små lokalene, og det dannet seg lange køer utenfor. Den ekstraordinære situasjonen fikk stor oppmerksomhet i mediene, som skildret hvordan et stort antall mennesker måtte sove på gulvet på venterommet, uten tilgang til dusj og et varmt måltid.

Inspirert av en internasjonal RW-bevegelse som hadde fulgt flyktningene gjennom Europa¹, opprettet en gruppe kunstnere som var innom PU hver dag med mat og hygieneartikler Facebook-gruppen Refugees Welcome to Norway (RWTN) i slutten av august. Målet med gruppen var å dra i gang en aksjon for å få flere til å engasjere seg for flyktningene. Stadig flere sluttet seg til det nyopprettede initiativet ved å bli medlem av gruppen og/eller bidra med frivillig innsats og donasjoner. Etter to uker hadde gruppen 60 000 medlemmer, og i løpet av de neste månedene vokste den til om lag 90 000. Mobiliseringen på Tøyen vekket ikke bare oppmerksomhet i hovedstaden. I ukene som fulgte dukket lignende Facebook-grupper opp, i ulike lokale og regionale varianter, i takt med at asylmottak og midlertidige mottaksplasser ble opprettet over hele landet (Refugees Welcome to Østfold, Moss, Søndre Nordstrand osv). På Norway-gruppens hjemmesider var det på undersøkelsestidspunktet registrert 61 lokale RW-grupper på landsbasis². Gruppens aktiviteter har i

1 Initiativer med likelydende navn hadde allerede blitt opprettet i andre europeiske land, med opphav i Tyskland. Les mer om Refugees Welcome International på refugees-welcome.net.

2 I tillegg kommer ulike spesialgrupper med likelydende navn (Refugees Welcome to School, Health osv). I sin webstudie av flyktningengasjementet på sosiale medier finner Ivar Eimhjellen (2016) nær 100 RW-initiativer.

hovedsak dreiet seg om akutthjelp ved ankomst i form av utdeling av mat og utstyr til nyankomne, organisering av sosiale aktiviteter både i og utenfor mottak, samt aksjoner og demonstrasjoner for å vekke oppmerksomhet rundt flyktningers situasjon og rettigheter.

Gitt deres tilsynelatende uformelle organisering, overrasket flere av RW-gruppene mange ved å ikke bare være et «blaff», men forbli aktive – og til og med bygge styrke over tid – ved hjelp av både online- og offline-aktiviteter. På intervjutidspunktet var flere av gruppene også i en overgang fra å være løse digitale nettverk til å bli mer eller mindre formelle organisasjoner. Målet med kapitlet er å få innblikk i disse institusjonaliseringsprosessene, fra spontan handling til mer formelle former for organisering.

At frivillige sammenslutninger organiserer seg for å løse nye og påtrennende samfunnsproblemer eller bedre betingelsene for særskilte grupper i samfunnet, er ikke noe nytt. Mange av de store sosiale og humanitære organisasjonene som vokste frem mot slutten av 1800-tallet, ble også etablert for å gripe fatt i samfunnsoppgaver som det offentlige ikke hadde vilje eller kapasitet til å håndtere. I RWs tilfelle er det formen, omfanget og hastigheten på mobiliseringen som fremstår som noe særegent. Med utbredelsen av internett og sosiale medier lever vi i en tid da individers muligheter til å dele, samarbeide og handle kollektivt har økt kraftig – både innenfor og utenfor rammene av tradisjonelle institusjoner og strukturer.

Når vi i denne boken setter fokus på hvordan fenomener som individualisering, globalisering og digitalisering bidrar til å endre vilkårene for frivillig mobilisering og organisering, utgjør RW en interessant case: En ren digital bevegelse vokser frem på siden av de etablerte organisasjonene og finner nye måter å løse samfunnsproblemer på. Men spørsmål om organisering kommer raskt på dagsorden. I analysene benyttes sosial bevegelsesteori for å belyse sentrale betingelser for RW-gruppenes fremvekst og utvikling. Kapitlet reiser sentrale spørsmål om hvorvidt RW kan sies å representere en ny organisasjonsform som skiller seg fra mer tradisjonelle former for kollektiv handling, og om bærekraften i denne typen løse, digitale nettverk i en norsk sammenheng. Før vi går nærmere inn på analysene gis en kort redegjørelse for bakgrunnen for studien og det teoretiske rammeverket, samt studiens data- og metodebakgrunn.

Nye sosiale bevegelser – en flerdimensjonal tilnærming

Når dette kapitlet studerer RW-gruppers fremvekst og utvikling, gjøres det i lys av analytiske verktøy utviklet for å studere sosiale bevegelser, eller såkalte «New Social Movements» (NSM). I bred forstand kan en sosial bevegelse defineres som «et nettverk av uformell interaksjon over tid mellom et mangfold av individer, grupper og/eller organisasjoner, som inngår i en politisk eller kulturell konflikt på basis av en delt identitet» (Diani, 1992:12, forfatterens oversettelse).

Når man snakker om «nye» sosiale bevegelser er man gjerne opptatt av organiseringsformer som er forskjellige fra de som var, først og fremst de tradisjonelle folkebevegelsene som vokste frem på 1800- og 1900-tallet, som arbeiderbevegelsen og lignende typer organisasjoner knyttet til klart definerte økonomiske grupper. Disse vokste gjerne ut av en tydelig kollektiv identitet eller ideologi, og var kjennetegnet av en hierarkisk organisering som bandt det lokale, regionale og nasjonale nivået sammen, og med kommunikasjons- og styringsprosesser som løp gjennom disse (Enjolras, 2010)³.

Et sentralt trekk ved nye sosiale bevegelser – og som ligger til grunn for den brede definisjonen som benyttes i dette kapitlet – er ikke at de arbeider for endring eller at kampsakene er noen helt andre enn tidligere, men at de gjør det *utenfor rammene av etablerte institusjoner* (Stalder, 2006; Snow & Soule, 2010). På grunn av de endrede betingelsene for organisering som den teknologiske utviklingen muliggjør, er nye sosiale bevegelser gjerne preget av en større grad av *desentralisering*, som typisk oppstår ved nettverksorganisering. Som et resultat av dette har mange en *flat struktur*, som lav grad av hierarkiske strukturer, og ikke nødvendigvis klare, vertikale roller. De er ofte *saksbaserte*, fremfor å følge tradisjonelle politiske skillelinjer, og *dynamiske* i form av mennesker som glir inn og ut ettersom mulighetene for aktivitet og engasjement byr seg (ingen definert medlemsmasse eller tydelig skille mellom medlem og ikke-medlem).

3 «Nye sosiale bevegelser» blir gjerne benyttet om fremveksten av nye typer bevegelser som vokste frem på 60- og 70-tallet og i økende grad fokuserte på saker grunnet i identitet og livsstil, som miljø, fred, etnisitet, kjønn og New Age, fremfor klasse og ideologi.

Mens organisasjoner tidligere var helt nødvendige for å spre informasjon og mobilisere til kollektiv handling i stor skala, representerer internett og sosiale medier en alternativ og mindre ressurskrevende infrastruktur for sosialisering, organisering og handling der informasjon kan spres umiddelbart til svært mange og koble og mobilisere individer på en mye raskere måte enn før (Shirky, 2008; Barrabasi, 2002; Enjolras, Steen-Johnsen & Wollebæk, 2013). Som beskrevet i bokens introduksjonskapittel, er det basert på disse egenskapene ved digitale medier at Bennet og Segerberg (2012) har argumentert for at nye former for konnektiv («connective») handling vil komme til å supplere, og delvis erstatte, tradisjonelle organiseringsformer.

I mye av organisasjonsteorien har prosessen fra spontane bevegelseslignende samlinger til hierarkiske, byråkratiske organisasjoner tidligere blitt beskrevet nesten som en lovmessighet, der institusjonalisering blir ansett som en lineær prosess fra det spontane mot mer differensiering (arbeidsdeling og profesjonalisering) og formalisering (utvikling av (u)formelle regler)⁴. Bennet og Segerberg (2012) argumenterer imidlertid for at det er grunn til å anta at det ikke lenger er en automatikk i dette, fordi ny kommunikasjonsteknologi grunnleggende har endret betingelsene for kollektiv handling. I det de omtaler som en konnektiv handlingslogikk, organiseres sivilt engasjement gjennom sosiale medie-nettverk, noe som ikke krever store administrasjonsressurser, eller formelle og byråkratiske organisasjonsstrukturer. Ikke bare senker det kostnadene ved frivillig organisering drastisk, det muliggjør også en mer personifisert («personalized») form for kollektiv handling, som krever mindre av deltakerne i form av tilslutning til bestemte ideologier eller identiteter enn mer tradisjonelle former for organisering basert på sosial gruppetilhørighet eller medlemskap (Bennet & Segerberg, 2012). Ved at mennesker fra et mangfold av bakgrunner kan komme sammen på digitale plattformer for en felles sak, og videre mobilisere direkte i sine nettverk via egen profil, som et personlig uttrykk, appellerer en konnektiv form i større grad

4 Den mest berømte av slike teorier er Michels (1962) om «oligarkiets jernlov», som ifølge Seippel (2003) «skaper et inntrykk av at alle bevegelser ubønhørlig vil utvikle seg i retning av byråkrati og oligarki». I organisasjonsteorien betegnes tendenser til homogenisering av organiseringsformer som «institusjonell isomorfisme» (DiMaggio & Powell, 1991).

til stadig mer individualiserte og «refleksive» frivillige (se Hustinx & Lammertyn, 2003).

Det er viktig å understreke at det som i mye av litteraturen omtales som «nye» og «tradisjonelle» organiseringsformer og logikker ikke er gjensidig utelukkende; i praksis snakker man gjerne om grader av formalisering og sentralisering, eller «hybrider», når man skiller mellom ulike organiseringstyper (se bl.a. Enjolras, 2010; Bennet & Segerberg 2012; Eimhjellen, 2016b). På grunn av mangfoldet av organiseringsformer er det i dag enda vanskeligere – og derfor mindre fruktbart – å studere nye aktører i lys av etablerte kategorier. Dette er noe av grunnen til at man de siste tiårene har sett en dreining i NSM-litteraturen mot en mer dynamisk forståelse av institusjonalisering som en flerdimensjonal *prosess*, der både strukturelle, kulturelle og organisatoriske faktorer påvirker sosiale bevegelsers fremvekst og utvikling⁵. Det er en slik tilnærming som ligger til grunn for analysene i dette kapitlet.

Politiske mulighetsstrukturer, mobiliseringsstrukturer og forståelsesrammer

Med bakgrunn i en flerdimensjonal tilnærming ser analysen nærmere på tre sett av faktorer. *Politiske mulighetsstrukturer* («Political opportunity structure»), det strukturelle feltet der bevegelsene opererer, og som former mulighetene for kollektiv handling og formen bevegelsen tar. *Mobiliseringsstrukturer* («mobilizing structure»), de sosiale nettverkene, organisasjonsstrukturene og aktivitetsmønstrene som utgjør basis for selve bevegelsen, og *forståelsesrammer* («cultural framing»⁶): den kulturelle forståelsen knyttet til dem som deltar i bevegelsene, og som preger den sammenhengen man er aktiv i (McAdam mfl., 1996; Seippel, 2003).

5 Perspektivet kombinerer flere ulike teoretiske perspektiver, som f.eks. politisk mulighetsteori, ressursmobiliseringsteori og symbolsk interaksjonisme (se bl.a. Della Porta & Diani, 2006; McAdam mfl., 1996, Seippel, 2001 og 2003; Snow & Soule, 2010).

6 Framing-begrepet er lånt fra Erving Goffmans (1974) teoretiske arbeider, hvor rammer defineres som tolkningsskjemaer («schemata of interpretation») som hjelper individer å «locate, perceive, identify and label occurrences within their life space and the world at large» (referert i Della Porta og Diani, 2006, s. 74).

Ved å se på mulighetsstrukturene, eller feltet de opererer i, erkjenner man at en bevegelse eller et initiativ ikke eksisterer uavhengig av omgivelsene de er en del av. De politiske mulighetsstrukturene består blant annet av rammer, krav og påvirkning fra myndigheter, institusjoner, etablerte frivillige aktører og meningsmotstandere. I analysen av RW gjør disse seg særlig gjeldende når det er snakk om rommet for en ny og uformell aktør i akuttfasen, og i videre utvikling ved at formelle krav etter kort tid fører til at flere av gruppene raskt blir formelle organisasjoner. Når det gjelder mobiliseringsstrukturene, er ressurser (materielle, menneskelige, sosiale, moralske og kulturelle) og organisering sentralt (Snow & Soule, 2010). Av de tre dimensjonene er det denne som får størst plass i analysene, på grunn av at RWs bruk av internett til mobilisering og organisering på en grunnleggende måte preger både deres fremvekst og videre organisering. Selv om mobiliseringsstrukturer og muligheten til å handle og uttrykke seg er essensielt for å forstå en sosial bevegelse, er det for å få en bredere forståelse også nødvendig å få et grep om *meningen* aktørene knytter til deltakelsen og engasjementet. Å få et grep om forståelsesrammene til de som deltar er en helt sentral del av analysen i denne studien, fordi den meningen aktørene knytter til situasjoner og hendelser påvirker både hvordan de opplever mulighetene for handling (mulighetsrom er ingen objektiv størrelse), og hvilke virkemidler som er mest effektive for å hankses med utfordringene. I tråd med Bennet og Segerbergs (2012) konnektive handlingslogikk innebærer ikke en slik felles forståelsesramme oppslutning rundt en spesifikk ideologi eller identitet. Den kan snarere knytte til seg individer og grupper med et mangfold av ulike orienteringer. Med en felles forståelse av konkrete hendelser og problemer som samler dem (f.eks. «vi» som vil gjøre noe for flyktninger), bidrar den til å mobilisere til kollektiv handling. Slike framingprosesser, der spesifikke forståelsesrammer oppstår, er i kontinuerlig utvikling i møte med interne og eksterne ideer og orienteringer. I RWs tilfelle skal vi se hvordan forståelsesrammene gjør seg gjeldene både i mobiliseringsfasen (gjennom informantenes beskrivelser av hva som engasjerte så mange mennesker til å gjøre noe for de mange nyankomne flyktningene) og videre hvordan de som en ny og uformell aktør utfordrer rådende forståelser av hva en legitim aktør på asyl- og flyktningfeltet er og bør være.

De tre dimensjonene vil være sentrale i studien av RW, for å utforske hvordan en gruppe menneskers engasjement kunne spre seg så raskt og

mobilisere så mange på så kort tid. Analysene synliggjør hvordan dimensjonene preget gruppene videre utvikling etter den første spontane organiseringen, og hvordan de er nyttige i diskusjonen av mulighetene og utfordringene ved en løs og uformell organiseringsform.

Data og metode

Analysene i dette kapitlet er basert på intervjuer med syv sentrale aktører i seks RW-initiativer rundt om i landet: to landsdekkende og fire lokalgrupper. Intervjuene ble utført i perioden februar til juni 2016. Et kriterium har vært at utvalget skal representere variasjon og bredde, og initiativene i undersøkelsen er derfor forskjellige både når det gjelder størrelse, struktur og arbeidsområder. Informantene holder til på Østlandet, Sørlandet og i Nord-Norge. Dette er blant de områdene som opplevde størst pågang av flyktninger og asylsøkere høsten 2015 (se Fladmoe mfl., 2016).

De første casene ble valgt på grunnlag av informasjon fra deres Facebook-sider og via mediesøk, der de fremstod som en typisk harmoni- og konfliktcase. Mens den ene RW-gruppen fremstod som en sentral aktør i koordineringen av asyl- og flyktningfeltet i sitt fylke, hadde den andre gruppen opplevd utfordringer med å slippe til for å bidra på et nyopprettet mottak i lokalmiljøet. I tillegg til disse intervjuet jeg to andre lokalgrupper som ble nevnt i de første intervjuene, samt Refugees Welcome to Norway og Refugees Welcome to the Arctic. Gruppene i utvalget varierer også når det kommer til aktivitetsområder. Mens lokalgruppene i hovedsak driver med koordinering av frivillige og aktiviteter på lokale mottak, jobber Norway-gruppen i større grad med informasjonsarbeid og opp mot myndighetsnivå. Arctic skiller seg ut som en aksjonsgruppe, opprettet i forbindelse med utsendelsene over grensa til Russland vinteren 2015/2016.

Fem av de seks gruppene i utvalget hadde på intervjutidspunktet registrert seg som frivillig organisasjon i Brønnøysundregistrene, og jobbet med å få på plass et styre og demokratiske strukturer. På landsbasis er de færreste organisasjonene formalisert (gjaldt per 15.12.2016 kun 11 av 61 registrerte grupper). Informantene i utvalget er utelukkende kvinner⁷,

7 De aller fleste ildsjelene bak lokale RW-initiativer er kvinner. En av informantene beskriver RW som et «kvinnedrevet initiativ».

i alderen 31 til 65 år. Samtlige har vært sentrale i opprettelse og/eller utvikling av sine respektive initiativer, og hadde på intervjudtidspunktet ledende funksjoner i sin lokalgruppe – enten som leder, koordinatore og/eller styremedlem. Enkelte av informantene er involvert i flere av gruppene i utvalget.

Det er verdt å bemerke at dataene er basert på individintervjuer, mens analysene i stor grad omfatter organisasjonsnivået. Når man studerer sosiale bevegelser med en tilnærming der aktørenes forståelsesrammer er en vesentlig faktor, er ikke målet å gripe en «objektiv» virkelighet. Organisatoriske karakteristikk blir derfor belyst gjennom informantenes subjektive erfaringer og opplevelser. At det er snakk om informantenes egne erfaringer og oppfatninger er særlig viktig å ha i bakhodet når de sammenligner seg med andre aktører for å tydeliggjøre RWs særtrekk og identitet.

En annen viktig presisering er at undersøkelsen er basert på ett intervjudtidspunkt. Siden intervjuene har enkelte av gruppene i utvalget endret organiseringsform. Blant annet har to av gruppene blitt medlemsorganisasjoner og har gjennomført demokratiske valg av styre. Noen er i gang med nye arbeidsområder, mens andre er mer eller mindre inaktive som følge av at lokale mottak de var tilknyttet på intervjudtidspunktet er lagt ned⁸.

Alle informanter er anonymisert i teksten. Lokalgruppene er anonymisert, mens Refugees Welcome to Norway og Refugees Welcome to the Arctic er vanskeligere å anonymisere på grunn av deres særegne kjenne-tegn. Andre organisasjoner, aktører og enkeltpersoner som trekkes frem i intervjuene er anonymisert, da de ikke har hatt anledning til å samtykke. Prosjektet er meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD).

Fremveksten av en sosial bevegelse

Som beskrevet innledningsvis, var det få som hadde forutsett omfanget av flyktning- og asylankomster høsten 2015. Tilstandene utenfor PU på Tøyen var kaotiske, og snart opplevde flere lokalsamfunn rundt om i

8 Se «Etterord» i Sætrang, 2016 for mer informasjon om gruppenes utvikling i etterkant av intervjuene.

landet lignende tilstander etter hvert som lokale mottak ble opprettet og store antall mennesker ankom på kort tid.

Hvordan gikk det til at en liten gruppe frivillige som delte ut mat til flyktningene utenfor PU på Tøyen vokste til en Facebook-gruppe med nær 100 000 medlemmer, og lokalgrupper over hele landet? Et første steg i å få grep om RW-bevegelsens fremvekst og raske spredning er å undersøke informantenes egne beskrivelser av situasjonen og hvilken mening de knyttet til denne. Det handler altså om å få tak på det Seippel (2003) betegner som aktørenes *forståelsesrammer*, forstått som meningen aktørene knytter til deltakelsen og engasjementet rundt flyktningssituasjonen.

«Den varme bølgen»

En av Oslo-informantene forteller om hvordan de store behovene som ble synliggjort utenfor PU førte til at Refugees Welcome to Norway i løpet av kort tid utviklet seg fra å være et middagserveringsinitiativ til å organisere storskala innsamlinger av klær, hygieneartikler og utstyr til de nyankomne.

[...] Veldig mange kom jo i det de stod og gikk i. De hadde jo ikke med seg noe. Altså...deodorant, tannbørste, shampoo...de hadde jo ingenting! Så det ble litt sånn: Ok, her kommer det folk helt tomhendte og de står sånn 200 meter fra der jeg bor. Også så mange! På det meste kom det jo flere hundre om dagen.

En annen Oslo-informant beskriver hvordan de benyttet Facebook-gruppen for fortløpende koordinering av innsamling av klær og utstyr og formidling av raskt endrede behov etter hvert som nye grupper ankom.

Det var litt sånn «Vi har klær, har noen andre klær?» For det var folk [nyankomne, forskers anm.] som kom med bare de det hadde på seg. Det var unger som hadde ulike behov, det var liksom...det manglet bleier, altså...you name it. Så det var litt sånn... «hvem har bleier?» Ok, hun har bleier. «Hvem har morsmelkerstatning?» Fint, du har morsmelkerstatning [...].

På grunn av stor pågang fra folk som ønsket å bidra måtte det nyopprettede initiativet finne seg lokaler for oppbevaring. De fikk etter hvert sponset et stort lokale på Tøyen der de samlet inn store mengder klær

og utstyr fra engasjerte Oslo-beboere. En informant forteller om en overveldende pågang ved den første innsamlingen i de nye lokalene, og at de i løpet av få dager samlet inn «flere tonn» med donasjoner. Den første dagen var det kun et par mennesker på plass for å ta imot klær, men under innsamlingen spurte flere om de kunne bidra, og andre dagen talte de mer enn 130 frivillige som bidro med innsamling og sortering på lageret.

I takt med at asylmottak og midlertidige mottaksplasser ble opprettet rundt om i landet, dukket lignende Facebook-grupper opp, i ulike lokale og regionale varianter. Når informantene omtaler RW-initiativets fremvekst på Tøyen og den raske spredningen til hele landet, er det flere som knytter utviklingen til den omfattende oppmerksomheten rundt flyktningsituasjonen i både sosiale og tradisjonelle medier. For flere synes spredningen av bildet av Aylan Kurdi, en tre år gammel gutt som ble funnet druknet i vannkanten på en strand, som en hendelse som gjorde at man forstod alvoret i situasjonen, og som for flere utløste en opplevelse av at «nok er nok»⁹. Kombinasjonen av mediernes vinkling av en internasjonal krisesituasjon og dekningen av frivilliges bidrag på Tøyen synes altså å ha trigget folks vilje til å gjøre noe aktivt for flyktninger¹⁰.

Når informantene forteller om sin vei inn i RW, er det imidlertid ikke den omfattende mediedekningen i seg selv som vektlegges, men snarere holdningene og perspektivene som preget den offentlige debatten – de store *kontrastene* i fremstillingene: Kombinasjonen av historier om hjelpeløse skjebner og det de omtaler som en stadig økende skepsis til flyktninger og innvandrere, vekket deres motivasjon for å gjøre noe. En gjennomgående tendens i informantenes fortellinger at de over tid hadde reagert på et debattklima preget av det de oppfattet som en stadig større aksept for nedlatende og hatefulle kommentarer om innvandring og flyktninger, samtidig som man så bilder av små barn og familier som

9 Se bl.a. Prøytz, Lin (2016). The strength of weak commitment: A Norwegian response to the Aylan Kurdi images. I: Vis, F. & Gouriunova, S. (red). *The Iconic Image on Social Media: A Rapid Research Response to the Death of Aylan Kurdi*. Visual Social Media Lab. <http://visualsecialmedi-alab.org/projects/the-iconic-image-on-social-media>

10 At mediene hadde betydning for engasjementet rundt flyktningsituasjonen bekreftes av en undersøkelse gjennomført av Fladmoe og kolleger (2016). Studien viser at antallet hjelpegrupper på Facebook skjøt i været etter oppstarten av Refugees Welcome to Norway 20. august, parallelt med en markant økning i medieoppslag som inneholdt «politiets utlendingenhet» eller «flykting» i august og september.

risikerte livet for et trygt liv i Europa. En av lederne setter ord på en tilsynelatende generell tendens i intervjumaterialet, der RW-bevegelsen og lokalsamfunn som stiller opp for de nyankomne beskrives som en «varm bølge» i et ellers kjølig debattklima.

Jeg gikk hele sommeren og forsommeren og bare lurte på hvilket land jeg bodde i. Jeg lurte på hva som hadde skjedd med Norge, hvorfor det ble så kaldt og hatsk og...ondt. Du fikk liksom artikler og nyheter om at det var en lastebil i Østerrike [som smuglet flyktninger, forskers anm.] der så, så mange personer hadde blitt kvalt, og så er motsvaret [i kommentarfeltet] «Synd det ikke var flere». [...]. Du føler deg veldig alene når du ser kommentarfeltene. Og de som er imot [innvandring, forskers anm.] er veldig høylytte. De som er enige er litt stille. Så når jeg merka den der varme bølgen kom, så ble jeg sånn «Åh, jeg er ikke alene!» Da kjente jeg at da har jeg muligheten til å bidra, for jeg er ikke alene lenger.

Etter å ha følt seg hjelpeløse over lengre tid, fremhever flere lokale initiativtakere oppmerksomheten rundt Norway-gruppens arbeid på Tøyen i Oslo som en utløsende faktor.

Det her er en grasrotbevegelse som bare vokste ut av empati og behovet for å gjøre noe, etter å ha sittet i nesten et år og bare sett på unger som drukner og... ikke sant [...] Da de tok det der initiativet utenfor PU, så var det liksom sånn der...det var liksom *legalt* da, å bare dra i gang med noe, ikke sant.

Hendelsene i hovedstaden inspirerte denne lokallederen til å tenke at vanlige folk som henne hadde noe å bidra med, og at det bare var å «sette i gang» på eget initiativ, uten noen overordnede strukturer eller langsiktige planer på plass.

Som beskrevet innledningsvis, vektlegger teorier om sosiale bevegelser utviklingen av felles forståelsesrammer som en viktig forutsetning for mobilisering og engasjement. I RWs tilfelle fremstår informantenes opplevelse av å være del av en «varm bølge» av individer med samme verdier og holdninger til flyktnings situasjonen som dem selv, som en helt sentral faktor i oppstartsfasen. Selv om de alle startet opp selvstendig lokalt og hadde ulike motiver for å gå inn i arbeidet, gir de uttrykk for at de identifiserer seg med – og lar seg inspirere av – andre rundt om i landet og internasjonalt som ønsker å gjøre noe for flyktninger. Ved å finne sammen på

sosiale medier ble også troen på at mobilisering i sivilsamfunnet kunne bedre situasjonen styrket. Denne overbevisningen fremstår som en viktig forutsetning for at informantene gikk inn i asyl- og flyktningfeltet i sine hjemkommuner, og insisterte på at de som en ny og uformell aktør kunne spille en avgjørende rolle – i en kontekst hvor de opplevde at myndighetene hadde begrenset kapasitet.

Et overbelastet mottakssystem skaper rom for ny aktør

I1: Du ser at systemet ikke fungerer når det kommer så mange

Samtidig som informantene satte i gang med å organisere klesinnsamlinger, begynte flere av de å trekke i sine nettverk og lokale krefter for å skaffe lagerlokaler, og komme i kontakt med mottak, myndigheter og lokalt forenings- og næringsliv slik at beredskapen var på plass når flyktningene etter hvert skulle ankomme sine hjemsteder. En utfordring for flere var at situasjonen i løpet av de første ukene og månedene var meget uoversiktlig. Ikke bare visste man lite om antallet flyktninger som ville komme; ofte visste ikke kommunen selv hvor neste mottak skulle etableres. Flere av informantene forteller om bruk av mer eller mindre utradisjonelle virkemidler den første perioden, og at terskelen var lav for å ta direkte kontakt med mottaksledere, lokalaviser eller ordførere for å få innpass på mottakene.

Enten det var utenfor PU på Tøyen eller i tilknytning til lokale mottak som ble opprettet rundt om i landet, beskriver samtlige informanter den første tiden av gruppenes eksistens som særlig intens. Flere omtaler arbeidet de første ukene og månedene som «førstelinjetjeneste» eller «nødhjelp». En av Oslo-informantene mener RW-frivillige var de første som 300–400 nyankomne møtte i Norge.

Det var ingen andre som strakk ut en hånd. Da, i den akuttfasen der du på en måte kommer med...det kan være skader, det kan være sykdom, du kan ha traumer, du har ikke klær, du har ikke spist på gud vet hvor lenge...du har ikke vasket deg, du har ikke pusset tennene, du har unger som gråter, du har ikke bleier [...]. Det var jo snakk om førstelinjetjeneste i noen uker.

Lederen for et av lokallagene beskriver hvordan hun la press på motakslederen for å få lov til å komme tidlig i gang med levering av klær på et nyopprettet nødmottak. Samme kveld som hun og en gruppe RW-frivillige var på plass for å begynne å gjøre klar kleslageret – dagen før ventet ankomst – får de kontrabeskjed fra UDI: Det kommer 200 flyktninger om *to timer*.

Da står vi tjue frivillige, og de var seks ansatte, og bare sa... «sengene er jo ikke montert!» Og da var det omrokking da, så av de tjue stod noen og lagde mat til de [flyktningene] kom, og noen begynte å skru senger. Og det ble jo suksesskriteriet. For det har ledelsen [på mottaket] sagt i ettertid; at de hadde jo ikke klart det. Hadde det ikke vært for at vi stod tjue stykker der [...].

Den samme informantene forteller videre at det på dette nødmottaket, der folk kom rett fra grensa, var fem hundre flyktninger innom i løpet av de første ti dagene – i lokaler med plass til to hundre personer av gangen. Også her, som på Tøyen, var det akutt behov for hygiene, klær og helsehjelp. Hun opprettet derfor en egen gruppe på Facebook for helsepersonell, der de koordinerte innsatsen slik at profesjonelle var tilgjengelig for å kunne vurdere helsetilstanden til beboerne på ulike mottak.

Informantene tegner et bilde av en akutfase preget av til tider kaotiske tilstander, og der de selv opplevde å ha en helt sentral rolle i å dekke grunnleggende behov hos de nyankomne, i en situasjon der mottakssystemet syntes å være overbelastet. Men ifølge lederne i denne studien var det ikke bare det offentlige systemet som syntes å ha utfordringer med å respondere raskt: Selv om andre etablerte hjelpeorganisasjoner kom på banen etter hvert, opplevde flere av informantene at deres RW-gruppe var de første som var på plass de første dagene – i noen tilfeller var det snakk om uker. En lokalleder var overrasket over det hun oppfattet som et fravær av etablerte lokale frivillige aktører den første tiden.

[Organisasjon(er)] er vanvittig dyktige på å bistå flyktningene når de blir bosatt. Enerådende. Men de er ikke noe sånn...de har ikke vært inne i akutfasen nå. Og det overrasker meg fullstendig at de ikke kunne vært mer «på» der. Men så tenker jeg at «Nei, men da er Refugees-bevegelsen der da!»

En annen mener at mange organisasjoner er vant med å agere på oppfordring fra høyere hold, og at det som i flere tilfeller ble oppfattet som fravær skyldtes manglende informasjon og instruksjoner fra myndighetenes side til sivilsamfunnet. Et sentralt poeng hos samtlige informanter går likevel på evnen til å agere raskt. Flere setter spørsmålsteget ved om mange etablerte organisasjoner på feltet kan ha blitt for store og brede til at en kan snu seg raskt, og at det i en ekstraordinær situasjon som den som oppstod høsten 2015 var et særskilt behov for en mer uformell aktør som kunne «kaste seg rundt» etter hvert som ulike behov oppstod.

De [etablerte organisasjoner, forskers anm.] klarer ikke det der å snu seg så fort. For jeg mener... jeg har stått nede på PU som beredskapsvakt og vært på utsida og delt ut klær. Og plutselig vært på togstasjonen og frakta flyktninger til PU også. Plutselig på et mottak. Altså, vi er der det er behov for der og da.

På den ene siden kan informantenes beskrivelser av RW-nettverkets rolle i akutfasen belyse noen sentrale trekk ved det norske mottakssystemets- og etablerte organisasjoners handlingsevne i akutte situasjoner. Men uten en bredere studie der man inkluderer ulike typer aktører, både fra det tradisjonelle organisasjonslivet og fra myndighetssiden, er det vanskelig å gi et helhetlig bilde av de ulike rollene. Beskrivelsene lederne i RW gir kan også ses som en viktig del av en legitimeringsprosess, som en måte å fremheve sin egenart og betydning på. I sin studie av nordmenns bidrag i flyktningssituasjonen 2015/2016 finner likevel Fladmoe og kolleger (2016) at nyopprettede initiativer som RW var et viktig supplement til de etablerte frivillige organisasjonene. Mens de tradisjonelle særlig bidro med innsamling av penger, var de nyopprettede initiativenes arbeid i større grad knyttet til innsamling og utdeling av klær, mat og utstyr – nettopp den typen aktiviteter som blir beskrevet i denne studiens intervjuer.

Det var i den første akutte fasen at informantene opplevde at de virkelig fikk bevist hva de var «gode for». Flere forteller om en bratt læringskurve, og at det var gjennom rollen de spilte i ulike mottak og nærmiljøer at de fikk bevist seg selv og sin handlingskraft som ny aktør – og slik sett fikk fortsette sine aktiviteter etter at situasjonen hadde stabilisert seg, på lik linje med andre frivillige aktører. I lys av de tre dimensjonene som skisseres i kapitlets teoridel, er konteksten for framveksten av RW-nettverket –

de politiske mulighetsstrukturene – kjennetegnet av et raskt tempo, harde meningsfronter og et overbelastet mottaks- og transittsystem. Et institusjonelt vakuum ga rom for en ny aktør. Særlig på nyopprettede mottak, der kapasiteten var presset og få rutiner på plass. Som vi så, deler også informantene følelsen av at de måtte gjøre noe for menneskene som kom, i mange tilfeller som en reaksjon på myndighetenes innvandringspolitikk og et «kjølig» debattklima.

Den omfattende mobiliseringen dreide seg imidlertid ikke bare om at de hadde et stort antall mennesker som ønsket å bidra, men at de med Facebook hadde de et gratis virkemiddel for å koordinere bidragene på en effektiv måte.

Facebook som effektivt verktøy for organisering og mobilisering

Et gjennomgående trekk i intervjumaterialet er at Facebook synes å ha vært helt sentral for de ulike gruppenes effektivitet og fleksibilitet, både under og etter oppstartsfasen, mye på grunn av mulighetene for fortløpende koordinering (såkalt sanntidskoordinering). Som vi har sett tidligere i kapitlet, var løsningen på utfordringer som oppstod, som samhandlingsutfordringer eller mangel på tolker og helsefolk, ofte at de «bare opprettet en ny gruppe» på Facebook¹¹. Ved behov for å diskutere saker utenom de offentlige foraene, opprettes egne, lukkede chat-grupper. I mange av gruppene er det også journalister som kan plukke opp aktuelle nyhetssaker, og spre informasjon og nyheter fra gruppene.

Under intervjuene ble det tydelig at informantenes syn på sosiale mediers rolle varierte etter hva slags type arbeid deres RW-gruppe drev med. For Arctic-gruppen, der folk sitter spredt over hele landet, fremstilles Facebook som helt grunnleggende for å kunne utføre arbeidet de gjør. Ifølge en av informantene er det flere i Arctic som aldri har møtt hverandre «i levende live». Selv om enkelte har fungert som «bakke-mannskap» i Nord-Norge, foregår det meste av deres arbeid på nett, der

11 Som f.eks. helsegrupper, tolkegrupper, landsadmin-gruppen, samt samarbeidsgrupper på Facebook for utveksling av mat og utstyr mellom lokalgrupper.

de utveksler saker og søknader det kan være aktuelt å se på, diskuterer strategier for aksjoner og mediehenvelser og svarer på spørsmål fra flyktninger. Også for lokalgruppene fremmes Facebook som selve fundamentet i organisering og administrering. En går så langt som å si at hennes lokalgruppe «er Facebook», fordi det meste av kommunikasjonen og koordineringen skjer der.

Vi er Facebook. Selvfølgelig, vi har jo hjemmeside der vi legger ut artikler og info til de som ikke er på Facebook da, vi har jo noen av de og, selv om det gjør det veldig vanskelig, for vi klarer ikke oppdatere den [hjemmesiden] like fort som vi oppdaterer Facebooken, for det går jo så mye kjappere! [...] Jeg tror Facebook er suksesskriteriet, det tror jeg det har vært. Og kommer til å være det [...] Det er her all kommunikasjonen skjer. Det er her folk møter hverandre.

I likhet med informanten over forteller flere av lokallederne om hvordan det aller meste av koordinering og informasjonsutveksling foregår på Facebook, i større eller mindre lukkede grupper. I utvalget er det ingen av gruppene som har egne, fysiske lokaler. En av informantene forteller om hvordan den lokale admin-gruppen har møtene sine på Facebook, der trådene i chat-gruppene fungerer som referat i etterkant.

Selv om Facebook utgjør et viktig organiseringsverktøy for informantene, tar de også hyppig i bruk mer tradisjonelle virkemidler som e-post og telefon. Flere fremhever betydningen av å møtes ansikt til ansikt, som på de ulike aktivitetene, eller ved at de rekrutterer nye frivillige ved å snakke om arbeidet de gjør til venner og bekjente. En informant forklarer at selv om mye av planleggingen, mobiliseringen og koordineringen for å få på plass aktiviteter skjer på Facebook og telefon, er det den «offline» handlingen som følger av online-aktivitetene som utgjør RWs gjennomslagskraft.

Altså, en ting er at vi har brukt Facebook, men det er jo *fysiske* mennesker som jobber i *fysiske* grupper [...] Det er ikke der [på sosiale medier] vi...vi «bor» ikke der. Vi bor på en måte i de tusen hjem og de tusen asylmottak, holdt jeg på å si [ler]. Man er jo overalt! Man sitter ikke liksom hjemme og skriver littegranne [...] Jeg kan ikke engang se for meg hvordan det skulle vært hvis vi ikke *gjorde* noen ting, at vi bare satt der med en datamaskin. Men det er *instrumentet*, ja.

Lavterskel frivillighet

Noe av årsaken til at RW vekket stor oppmerksomhet, var at de evnet å mobilisere et stort antall frivillige på kort tid. Gruppens omfattende bruk av Facebook fremheves av informantene som en sentral faktor til å senke terskelen for deltakelse, ved at de benytter en plattform de fleste nordmenn bruker til daglig til å spre muligheten til å bidra, og der de fortløpende kan kommunisere helt konkrete behov. Flere forteller at de opplevde at andre, som dem selv, lenge hadde ønsket å bidra med noe etter å ha fulgt flyktnings situasjonen i media over tid. Med Facebook som hovedverktøy bidro Refugees-initiativet til å senke terskelen for å engasjere seg frivillig på flere måter.

Lett tilgjengelig informasjon via Facebook-plattformen og hjemmesiden førte ifølge en informant til at det bare «ramla inn» mennesker som ønsket å bidra på forskjellige måter. Hun beskriver hvordan det blant de frivillige er både etniske nordmenn, tidligere flykninger, og nyankomne som selv bor på mottakene – og som kan bidra med kartlegging av behov, tolkehjelp osv.

[...] Det som har vært så fantastisk den høsten her, og med det prosjektet som Refugees er da, er at det bare har ramla inn den ene ressursen etter den andre. Og plutselig så hadde vi jo en flerspråklig gruppe som drev og oversatte til alle språkene vi trengte, ikke sant. Så fikk vi internetsiden som stod på engelsk også ganske kjapt...så har vi hatt ressurser som bare har tenkt at «yes, dette har jeg lyst til å bidra til!».

Ikke bare var informasjonen lett tilgjengelig: Flere av lederne forteller om hvordan mange av deres frivillige først hadde vært i kontakt med etablerte organisasjoner, men opplevd å ikke få svar på henvendelsen på grunn av den store pågangen. Så selv om RW gjennom både nettsider og Facebook-sider henviste folk til andre organisasjoner, var det mange som ønsket å bidra gjennom aktivitetene som RW selv stod for¹². Flere mener evnen til å kunne respondere raskt på folks ønsker om å bidra var avgjørende for det store engasjementet og innsatsen.

12 De to er ikke gjensidig utelukkende: Flere RW-frivillige er også aktive i andre organisasjoner på asyl- og flyktningsfeltet (se Fladmoe mfl., 2016).

En generell tendens i intervjumaterialet er lederne beskrivelser av frivillige som ønsket å bidra uten å måtte binde seg til en spesifikk organisasjon eller gå på kurs. Selv om de respekterer at enkelte mottak, og spesielt de som har sårbare grupper som barn og enslige mindreårige, krever kontrakter og politiattester, mener flere av informantene at det ikke alltid bør være nødvendig med lange kurs for å få lov til å bidra frivillig på mottak¹³. Særlig ikke i en situasjon med akutt behov for frivillige hender, og å dekke grunnleggende behov som sortering og utdeling av klær og utstyr. Flere av informantene hevder at nøkkelen til den store mobiliseringen også handler om den lave graden av organisering og formelle strukturer, og særlig at folk får bidra med det de selv ønsker og føler de er gode til. Ved å ikke kreve at folk må binde seg, og en tanke om at «alle monner drar», opplever flere av lederne at de får benyttet seg av alle som vil bidra – også innsatsen til de som kun kan bidra av og til, og som andre som stiller strengere krav, kanskje mister.

[...] Det er den her lavterskelbiten jeg er så prinsippfast på, fordi at ja, har noen lyst til å jobbe 80 timer på en uke: vær så god! Har noen lyst til å jobbe én time hvert halvår: helt greit. For til sammen så får vi det til. [...] Jeg pleier å signere med det på innleggene mine og jeg, med at «sammen utgjør vi en stor forskjell». Det er liksom sånn...noen er litt sånn: «jeg får gjort så lite». Nei, du gjør ikke det, for det er litt sånn [...] det er et puslespill: Noen er en stor brikke og noen er en liten brikke. Bildet blir ikke ferdig hvis ikke alle brikkene er på plass.

Vi vet fra tidligere studier at en sentral barriere for frivillig deltakelse er at folk ikke vet hvor de skal starte, eller ikke har blitt spurt (Wollebæk mfl., 2015). Ved å fremme konkrete behov via en uformell kanal som Facebook – som de fleste benytter daglig – er informasjonen om hvordan man kan bidra mer tilgjengelig enn den ellers ville vært. Med budskapet om at alle kan bidra – når de kan, og gjerne med utgangspunkt i hva de selv opplever de har kapasitet og interesse for – peker informantene på helt sentrale kjennetegn ved det som i bokens innledningsdel blir omtalt som en moderne og mer «refleksiv» form for frivillighet, kjennetegnet av mer

13 En av de lokale RW-gruppene hadde på intervjutidspunktet opprettet et eget introkurs for frivillige.

individuelle motiver, og der aktiviteten står i sentrum, uten at man må binde seg til en spesifikk organisasjon over tid (Hustinx & Lammertyn, 2003; Wollebæk mfl., 2015).

Informantene beskriver et handlingsnettverk som i den første tiden er preget av lite byråkrati, flate strukturer og sanntidskoordinering som gjorde dem fleksible og effektive i en ekstraordinær situasjon. Med Facebook som plattform har RW en svært effektiv mobiliseringsstruktur som muliggjør rask, omfattende og kostnadsfri koordinering og informasjonsspredning, samtidig som den uformelle formen – med fravær av krav og byråkrati – bidrar til å senke terskelen for frivillighet. På denne måten er RW et godt eksempel på det Bennet og Segerberg (2012) betegner som en konnektiv handlingslogikk, der ny kommunikasjons-teknologi bidrar til å kutte tidkrevende og kostbare ledd, samtidig som toveiskommunikasjonen på Facebook gjør det mulig å tilrettelegge for å fortløpende møte både frivilliges ønsker om å bidra og mottakeres behov.

Den uformelle, flate nettverksformen som trekkes frem som gruppenes styrke og oppskriften på suksess i akuttfasen, skulle likevel raskt vise seg å by på utfordringer – både fordi nettverket vokste raskt, og i møte med andre aktører på feltet. Som en av informantene uttalte: «Vi satte jo i gang før vi hadde organisert oss».

Organisering og utvikling

Mens vi hittil i analysen har fokusert på etableringsfasen til gruppene i utvalget, skal vi i det følgende rette oppmerksomheten mot utviklingen etter den første spontane organiseringen. Etter kort tid oppstod det spenninger mellom nettverksorganisering på den ene siden og behovet for kontroll og demokratiske strukturer på den andre. En utvikling drevet dels av et internt behov for kontroll og oversikt, og dels av eksterne krav og forventninger knyttet til de politiske mulighetsstrukturene. Særlig i møte med andre aktører har informantene gjort seg erfaringer som tydeliggjør og utfordrer RWs særtrekk og forståelsesrammer, og som ligger til grunn for en videre refleksjon rundt gruppenes fremtid: Hvor formalisert er det mulig å bli uten å miste seg selv?

Norway-gruppen: Fra lokalgruppe til paraplyorganisasjon

Etter hvert som lokale grupper ble opprettet over hele landet, var Norway-gruppen i en periode preget av det en av informantene betegner som «voksesmerter». Mens RWTN startet opp som et samlingssted for alle som ville bidra for flyktninger, forsvant mye av den koordinerende aktiviteten i løpet av kort tid ut til lokalgruppene. En av Oslo-informantene forteller om situasjonen som oppstod etter at frivillige fra Norway-gruppen opprettet Refugees Welcome to Oslo, og med det overtok mye av den koordineringsfunksjonen Norway-gruppen opprinnelig hadde hatt på Tøyen.

Hele dette prosjektet startet jo opp som Refugees Welcome to Norway, men det burde vært startet opp som Refugees Welcome to Oslo. For [aktiviteten i Norway-gruppen, forskers anm.] var jo bare rundt i Oslo. Så når disse lokale gruppene begynte å poppe opp, så brøt jo Oslo ut og dannet Refugees Welcome to Oslo, samtidig som Østfold, Vestfold...ikke sant. Så da var det sånn at da hadde liksom...Norway hadde liksom ikke noen sånn funksjon sånn sett, fordi Norway hadde vært på Tøyen, ikke sant.

Det faktum at «hvem som helst» kunne opprette en RW-gruppe på Facebook, førte raskt til at man mistet kontrollen over hva som fantes av RW-initiativer rundt om i landet¹⁴. En annen forteller om hvordan det var lite samhandling mellom lokale initiativtakere når det kom til opprettelsen av nye grupper.

Det har liksom ikke vært sånn avtalt at «OK, nå først oppretter vi en lokalgruppe, og så en fylkesgruppe, for det passer bra» og sånn og sånn. Det har på en måte vært sånn at «bæm», der var det noen som startet der. «Bæm», der var det noen som startet der. Også *kanskje* man snakket sammen littegranne [...].

En av Oslo-informantene forteller om hvordan et stadig mer uoversiktlig landskap av lukkede lokalgrupper fikk RWTN til å tenke nytt om sin funksjon. En av de sentrale aktørene satte seg ned og forsøkte å få en oversikt over alt som skjedde rundt om i landet. For å bevare en viss

¹⁴ Jmf. Fladmoe mfl. (2016) som finner langt flere RW-grupper på nett enn det som registrert hos RWTNs hjemmesider.

grad av oversikt og informasjonsflyt opprettet hun en lukket «lands-admin»-gruppe på Facebook, der hun samlet lokale ledere og administratorer. Her kunne de utveksle erfaringer og informasjon, samt melde fra om lokale nyheter som kunne deles på Norway-gruppen. Fra å ha hatt en sentral rolle i koordineringen av lokale aktiviteter i Oslo, var Norway-gruppa nå på «et nivå over», der de satt med oversikten og kunne kanalisere bidragene inn i lokalgruppene.

Fremveksten av lokale grupper var en ønsket utvikling, «målet var jo at folk skulle gjøre det som trengs», som en informant forklarer. Men den løse og desentraliserte strukturen førte til et behov for koordinering og erfaringsutveksling, da flere lokale administratorer hadde spørsmål om logobruk, organisering og praktiske utfordringer i forbindelse med oppstarten. Som Shirky (2008) argumenterer for, fungerer ad hoc-organisering så lenge det er snakk om få aktører og et par aktiviteter, men når et initiativ begynner å øke i omfang, vokser styringsutfordringene gjerne raskere enn organisasjonens eller nettverkets størrelse. Ifølge en av informantene fungerte Norway-gruppen nå som en paraplyorganisasjon og infogruppe for lokalgruppene, med et mål om å få de lokale gruppene opp og stå som selvstendige enheter.

Utfordringer i formaliseringsprosessen

Veien fra en løsere form mot en ny struktur og funksjon skulle imidlertid vise seg å ikke være uten utfordringer. Parallelt med at koordineringen av aktiviteter i stor grad gikk ut i lokalgruppene, meldte behovet seg for å få på plass noen mer formelle rammer i Norway-gruppen. Etter at de i starten hadde mottatt mindre beløp på en privat konto til innkjøp av mat og utstyr til de nyankomne, forteller en at det i takt med oppmerksomheten rundt initiativet begynte å komme inn større beløp på «tusener av kroner» fra firmaer og privatpersoner som ønsket å bidra. Ifølge en av Oslo-informantene var det «rett og slett for å følge retningslinjene for norsk lov» at Norway-gruppen ble registrert som organisasjon i Brønnøysundregisteret 30. august 2016, som den første av RW-gruppene i Norge.

Selv om alle var enige om behovet for å få på plass rammene rundt det økonomiske, fulgte utfordringene av det som følger av at man registrerer

seg som en frivillig organisasjon; nemlig at man må ha et styre, som igjen fordrer demokratiske strukturer¹⁵. På intervjudispunktet hadde Norway-gruppen et midlertidig («interim») styre som skulle fungere inntil de fikk på plass de nødvendige strukturene for å gjennomføre et demokratisk valg av styremedlemmer. Ifølge flere av informantene førte nedsettelsen av interrimstyret til det de beskriver som en intern konflikt som utspilte seg på «åpen Facebook-vegg» på den nasjonale gruppens profil. Rundene førte til at enkelte av ildsjelene som hadde vært med å starte opp initiativet falt fra, og at en del følgere og lokale ledere i utvalget meldte seg ut av Norway-gruppen – om ikke permanent så til «den verste stormen hadde lagt seg» etter noen uker.

Etter at RW-gruppene hadde gjort seg noen nyttige erfaringer gjennom den første, spontane mobiliseringen, opplevdes arbeidet med å få på plass en viss grad av struktur og kontroll som en naturlig neste fase. Til tross for at det førte til noen «voksesmerter», med diskusjoner om hva RW skulle være i en norsk kontekst, og hvordan de skulle organiseres, ble prosessen av flere oppfattet som helt nødvendig for å kunne fortsette med arbeidet over tid. Flere av informantene understreker hvordan det er viktig å anerkjenne de interne aktørenes betydning for utviklingen, blant annet hvordan uredde aktivister må til for å starte opp noe, men at det er andre egenskaper som trengs for at et initiativ som RW skal overleve over tid.

Det har hele tiden vært en håndfull personer som har sørget for at dette her på en måte har gått mer og mer mot å bli en formell organisasjon med de riktige rammene og ikke på en måte bare er forblitt en sånn flat struktur som bare lever sitt liv, men som på en måte har en litt sånn ambisjon om å bli organisert...eller hva man kan si da, en «ordentlig» administrativ enhet som skal sørge for at man har bærekraft i engasjementet da. For det er ikke noen selvfølge.

For denne informanten handler et viktig steg mot det hun omtaler som en mer «profesjonell organisering» om å bevege seg over på andre plattformer enn sosiale medier. En av Oslo-informantene forklarer hvordan

15 Forstått som vedtekter og formelle rammer for interne valgprosesser og hvem som skal kunne stemme ved disse. Se krav for registrering i Brønnøysundregistrene/frivillighetsregisteret: <https://www.brreg.no/lag-og-foreninger/registrering-i-frivillighetsregisteret/>

Norway-gruppas bevegelse bort fra Facebook har fulgt naturlig av arbeidsdelingen mellom gruppene. Ettersom lokalgruppene i stor grad overtok koordineringen av lokale aktiviteter, ble ikke Facebook-gruppen et like viktig organiseringsverktøy for RWTN. På intervjudtidspunktet benyttet den nasjonale gruppen i hovedsak plattformen for å dele informasjon og aktuelle nyhetssaker, som en «hvilken som helst annen Facebook-gruppe».

Altså... misforståelsen her da... er for det første at Refugees Welcome to Norway er en Facebook-gruppe. Fordi at den veldig fort ble en organisasjon. Også ble det et skille mellom gruppe og organisasjon. En stor misforståelse er det at vi administrerer og organiserer oss gjennom den Facebook-gruppen. Det er ikke tilfellet. Fordi veldig fort ble alt engasjementet spredt til lokale grupper [...] Det [Facebook] er bare en måte å organisere seg på lokalt. Det er på en måte... etter hvert så har vi jo begynt å bruke telefon og e-post og fysiske møter selvfølgelig, sånne ting...som seg hør og bør.

På mange måter beskrives utviklingen av Norway-gruppen som en tung, men nødvendig prosess. Fra den nasjonale gruppens perspektiv oppstod raskt et behov for en viss grad av kontroll og demokratiske strukturer, både av rent praktiske og lovmessige hensyn, som at man ikke kunne ha penger på privat konto, og at man trenger et organisasjonsnummer for å søke om midler.

Selvstendige lokalgrupper

Den lokale autonomien fremstilles av de lokale lederne som helt avgjørende for gruppenes virke, både for deres identitet og for å kunne arbeide mest mulig effektivt. Selv om de ulike gruppene er sammenkoblet i navn og på nett, har de ingen formell kobling til Norway-gruppen. Derfor reagerte også enkelte da Norway-gruppen påtok seg en mer overordnet funksjon, og «plutselig skulle representere dem». En informant understreker hvordan lokallagene på ingen måte må anses som «undergrupper» av RWTN, og hvorfor det er så viktig at det forblir slik.

Jeg tror det [har å gjøre med at] ingen har lyst til å bli fortalt hva de skal gjøre. Det er liksom...hver gruppe er litt sånn...ikke som kongen på haugen, for vi er ikke *der* heller. Men det er noe med at det er sånn vår gruppe fungerer, og

Oslo-gruppen jobber på en helt annen måte, og Kongsberg-gruppen jobber på den måten. Det er ingen fasit på hvordan gruppene fungerer, og da funker det dårlig når noen prøver å trykke ned noe [ovenfra, forskers anm.], for det er litt sånn... «jammen det passer kanskje for den gruppen nedi Hedmark, men det passer ikke for vår gruppe her».

Mens sosiale mediers rolle synes å ha endret seg for den nasjonale gruppen, fremstår Facebook som det mest sentrale organiseringsverktøyet for lokalgruppene, som en plattform for både internkommunikasjon og for å mobilisere til og koordinere offline aktiviteter.

I forbindelse med at Norway-gruppen formaliserte seg, var det også flere av de lokale lagene som gjorde det samme¹⁶. For to av informantene hadde de interne stridighetene og usikkerheten rundt hva som ville skje med Norway-gruppen en viss betydning for at de ønsket å formalisere seg for å stå på egne ben. Men for de fleste handlet det som i Oslo først og fremst om økonomiske hensyn, og at de i tillegg til klær og utstyr hadde fått inn pengedonasjoner som ikke kunne stå på privat konto over lengre tid. Et annet viktig aspekt flere trakk frem, var hvordan det å ha et organisasjons- og kontonummer er en nødvendig forutsetning for å etter hvert kunne søke om midler som kan støtte opp om mer langsiktige prosjekter. Mens prosessene med å få på plass et interim-styre Norway-gruppen bød på utfordringer, fremstod det mindre konfliktfylt å få på plass midlertidige styrer i lokalgruppene. For de fleste dreide det seg om at ildsjelene som allerede var mest involvert i administrative oppgaver, fikk mer formaliserte roller som styremedlemmer. Men som vi skal se under «Veien videre», skulle det å få på plass et demokratisk valg vise seg å være en utfordring for flere.

Formaliseringen av RW-gruppene handlet imidlertid ikke bare om praktiske og økonomiske hensyn, det hadde også en mer normativ dimensjon som dreier seg om legitimitet og det å bli tatt mer på alvor som en ny aktør på feltet.

16 Det er imidlertid viktig å bemerke at dette kun gjelder 12 av RW-gruppene totalt, men et flertall av gruppene i denne studiens utvalg. Flertallet av de registrerte lokale RW-gruppene har altså ikke registrert seg som frivillige organisasjoner.

«Ikke bare en Facebook-gruppe»: RW i møte med andre aktører

Ifølge Seippel (2003), kan ikke utviklingen av organisasjoner og sosiale bevegelser forstås uavhengig av den større konteksten de går inn i. Dette innebærer også å se dem som del av et nettverk av ulike aktører. Som vi så ovenfor, var samarbeid med andre aktører, som kommunen, mottaksledere, og private aktører for donasjoner og lokaler, helt sentralt for RW-gruppenes arbeid og gjennomslagskraft både i oppstartsfasen og også etter at den akutte situasjonen hadde roet seg.

Et flertall av informantene forteller om gode samarbeidsrelasjoner, særlig til lokale frivillighetssentraler og mottaksledelse, og det er en gjennomgående tendens at de ønsker å samarbeide med alle som jobber for å bedre situasjonen for de nyankomne. Men kommunikasjonen med etablerte organisasjoner har ikke bestandig gått like lett. Selv om de opplever å ha spilt en viktig rolle i akuttfasen, opplevde noen at enkelte lokale frivillige aktører var skeptiske til dem i begynnelsen.

Jeg hadde jo en konflikt med [etablert lokal organisasjon] på mottaket, for jeg ringte de og sa «kan dere ikke sende helsefolk, noen førstehjelpsskrin... whatever?» Og da var svaret jo selvfølgelig «Dette skal ikke dere blande dere opp i, for dere er jo bare en Facebook-gruppe». Det er jo et sånt argument vi møtes med [...] Vi er en «døgnflue», også er vi «bare en Facebook-gruppe». Og jeg tenkte bare... whatever. Vi får gjort mye! Så bare kall oss det, bare undervurder oss. Jeg tror vi får gjort mer enn dere [lokal organisasjon] likevel» [...].

Informanten forteller at hun opplevde at samarbeidet ble bedre etter hvert som mottaksledelsen fikk koordinert de frivillige aktørenes rolle på mottaket, slik at de ikke følte at de «tråkket hverandre på tærne». Hun forteller videre om hvordan de opplevde å få mer legitimitet etter at de mer etablerte aktørene så hva RW-gruppen fikk utrettet på det første akuttmottaket de var inne på, i tillegg til at de etter relativt kort tid registrerte seg som organisasjon, og opprettet et midlertidig styre.

[...] For meg er det den biten at vi blir tatt hakkert mer seriøst, de kan ikke kalle oss en Facebook-gruppe lenger. Vi er faktisk organisert, vi er en organisasjon.

Til tross for frustrasjonen over å ikke bli tatt på alvor av etablerte organisasjoner og instanser, reflekterer en av informantene over hva som kan gjøre det utfordrende og uvant å forholde seg til en ny og uformell aktør.

Vi har jo på en måte ikke noe sånn der A4-opplegg med noen slags veldig sånne formelle og riktige nøkkelpersoner liksom. Altså sånt. Det er...det er ukomfortabelt å forholde seg til en sånn ad hoc-gruppe, da. [...] De ser sikkert for seg at det er vanskelig å forplikte oss, eller ha en god dialog som løper over lengre tid og sånne ting [...].

En annen mener at noe av årsaken til at hennes RW-gruppe har hatt utfordringer med å få på plass lokale samarbeid handler om at det for mange andre aktører er ressurskrevende å bygge nettverk, fordi det forventes at en må møtes ansikt til ansikt («De jobber ikke på nett på samme måte som vi gjør»). Med beskrivelsene av ulike måter å arbeide på er informantene her igjen inne på det Bennet og Segerberg (2012) betegner som ulike «logikker», og forskjellen mellom det de omtaler som mer tradisjonelle former for kollektiv handling og en konnektiv handlingslogikk. Den sistnevnte synes i særlig grad å kjennetegne RW-nettverket, der ny kommunikasjonsteknologi som Facebook spiller en såpass sentral rolle i organisering og kommunikasjon både internt og eksternt. Ikke bare kan RW sies å følge en annen handlingslogikk, de utfordrer også med sin ubyråkratiske og mer uformelle organisering rådende forståelser av hva som kjennetegner en legitim aktør på feltet. Videre skal vi se hvordan en av de sentrale utfordringene for RW-gruppene fremover handler om å finne en balanse mellom egne behov og ytre forventninger om å få på plass noen formelle rammer på den ene siden – og slik sett bli «likere» mer etablerte aktører – og å opprettholde det opplever som deres grunnleggende identitet og særpreg som en uformell grasrotorganisasjon på den andre.

Veien videre: Fra nettverk til hierarki?

Et gjennomgående trekk ved gruppene i utvalget er at de alle er preget av lav grad av hierarki og byråkrati. Mens Arctic-nettverket ikke har noen

utpekt leder, og kan sies å ha en mer desentralisert struktur som følge av at de ikke har noen lokal «kjerne», har Norway og de andre lokalgruppene som har registrert seg som formelle organisasjoner til en viss grad fått en mer hierarkisk form, med et styre og en styreleder øverst, etterfulgt av administratorer og frivilligkoordinatorer, og frivillige nederst¹⁷. Flere av informantene er imidlertid ikke komfortable med «leder»-tittelen. Da de under intervjuet ble spurt om å tegne et organisasjonskart, var det for flere ikke naturlig å sette opp en tradisjonell struktur med piler som gikk opp og ned mellom nivåer (som viser rapporteringsveier og maktrelasjoner). En mener det er få av RW-gruppene som vil bli satt i en «bås» som en viss type organisasjon. En annen forteller at hun tenker på styret som en «ren praktikalitet», og at de liker å tenke at aktørene står «ved siden av hverandre», snarere enn under hverandre i en hierarkisk form. Men de har likevel en struktur, riktignok med færre nivåer sammenlignet med mange andre organisasjoner.

Vi har jo...ikke sant...vi har styreleder og styre. Og under styret så har vi frivilligkoordinatorer, som koordinerer de ulike aktivitetene. Og under der igjen så er det bare en kjempesvær masse med frivillige [som består av] en liten masse som er de aktive frivillige, og under der igjen så har du liksom alle støttespillerne, tilhengerne...hva du kan kalle de på Facebook.

Et sentralt poeng hos flere er at det er lett å komme seg inn i ansvarsroller dersom en ønsker det.

Flere av informantene mener de flate strukturene bidrar til å gi RW-gruppene en fleksibilitet og effektivitet som skiller dem fra mer etablerte aktører på feltet, hvor beslutninger gjerne må gjennom mange møter og ledd før de kan vedtas og gjennomføres. En av lederne, som har bakgrunn fra prosjektledelse i større organisasjoner og bedrifter, mener det er likheter i måten å jobbe på, men at man i RW-gruppen får gjort ting forttere. Fordi ting ikke må gjennom «høringer og sånne ting», mener hun at det bare tar «minutter» fra de har bestemt seg for noe til det er gjennomført.

¹⁷ I grupper som ikke har formalisert seg, har en færre ledd. De fleste gruppene har imidlertid én person som fungerer som leder og fremstår som deres ansikt utad.

Å minimere antall møter og byråkratiske prosesser synes som en helt sentral strategi for mange av lederne, og en form de bevisst søker å beholde fremover – uavhengig av om de er formelle eller ikke. En mener også at det med få ledd gjør det enklere å reagere raskt, og offentlig, på hendelser som i andre organisasjoner vil måtte diskuteres og avklares på mange nivåer.

Et annet særtrekk som løftes frem av flere informanter, er tilpasningsdyktigheten som følger av en fleksibel struktur. Ved at de tar utgangspunkt i de lokale behovene, kan de tilpasse aktiviteter etter behovene som til enhver til måtte melde seg («bottom-up»), fremfor en mer toppstyrt tilnærming som enkelte mener kan prege andre etablerte lokale aktører – som kan tendere til å «gjøre ting som de alltid har gjort det». Denne ad hoc-evnen fremheves av informantene som en av de største forskjellene mellom RW og andre aktører.

Utfordringer: Demokratiske strukturer, økonomi og frykt for å brenne ut ildsjelene

Selv om de ser mange muligheter ved å beholde en løsere nettverksform, reflekterer informantene også rundt hvilke utfordringer de står overfor fremover. For det første dreier det seg om demokratiske utfordringer. Som vi så tidligere har de fleste fått på plass midlertidige styrer, men flere slet på intervjutidspunktet med å få på plass demokratiske strukturer. Særlig når de som var ansvarlige for å få på plass disse var de samme menneskene som var fullt opptatt med den daglige jobben det innebar å koordinere en gruppe. En sentral utfordring handler om gjennomføring av et demokratisk valg, og hvem som skal kunne stemme, når det ikke er avgrenset hvem som er medlem og ikke, som i en medlemsorganisasjon. Flere så for seg å avgrense stemmeretten til personer som stod oppført som frivillige på gruppens ulike aktiviteter. For Norway-gruppen dreide det seg om å finne ut av hvem som skulle stemme i de ulike lokalgruppene, og hvordan stemmene eventuelt skulle fordeles ut fra gruppens størrelse.

En annen utfordring som går igjen blant gruppene i utvalget handler om økonomi og langsiktighet. Selv om det etter akutfasen roet seg for

mange, er det flere som mener man kan «drive på knapper og glansbilder en stund», men at det blir vanskelig i lengden. For flere av informantene fremstår det å kunne få et varig og sentralt lokale hvor de kan møtes og drive aktiviteter, samt å få midler til å kunne betale noen ansatte, som viktig for å kunne fortsette arbeidet fremover.

Målet er jo at det kan bli det [en organisasjon med ansatte], uten at det blir så voldsomt byråkratisk og administrativt, men på en måte at det er noen som har ansvar som de får lønn for. Sånn at de får...altså, jeg tror liksom det er verdt å investere litt i det engasjementet her da, sånn at det blir langsiktig.

En av informantene er imidlertid bekymret for at man blir for fokusert på penger og prosjektsøknader ved å formalisere seg. Ikke bare vil de da bli nødt til å følge retningslinjene og rapporteringskravene som følger av tilskuddene, hun frykter også at lokalgruppen skal miste av syne hvorfor de begynte med arbeidet i utgangspunktet, som ikke dreide seg om penger, men om å «klare seg på overskuddet folk har liggende hjemme».

I tillegg til de økonomiske faktorene, og manges ønske om mer forutsigbarhet, er det også et tredje kjennetegn ved en mer uformell organisering som fremstår som en utfordring fremover, nemlig det som er knyttet til å ivareta enkeltindivider som legger ned mye tid og energi i arbeidet. Selv om det å organisere seg via sosiale medier på mange måter senker de økonomiske kostnadene ved kollektiv handling, så fører det å operere utenfor «rammene» over tid til en annen type kostnad, som for alle gruppene handler om at ildsjelene og kjernefrivillige sliter seg ut. En informant forteller om hvordan de i «perioder har brent lys ikke bare i begge ender, men i midten, og bare gått på». Andre forteller historier om hvordan de i perioder har stått på «døgnet rundt», fordi det hele tiden «rant inn med meldinger og forespørsler på chatten». En uformell struktur medfører altså at mange av RW-gruppene er helt avhengige av enkeltpersoners frivillige engasjement for den daglige drift og virke. På denne måten fremstår de som mer sårbare, uten den samme forutsigbarheten og støtteapparatet som mer formaliserte organisasjoner kan tilby sine ansatte.

Til tross for at enkeltgrupper kan oppleves som sårbare, beskrives nettverket av relasjoner av informantene som robust og levedyktig over tid. En av informantene snakker om hvordan en lokal RW-gruppe hun var med i hadde gått «i dvale». Hun forklarer videre hvorfor hun ikke vil bruke begrepet «død», fordi nettverket og kontaktene alltid vil være der – og dermed vil kunne mobiliseres hvis noe lignende skulle skje igjen. En annen sammenligner nettverket med sopper som «popper opp» der det trengs. Styrken ligger nettopp i at de lett kan gå over i andre funksjoner alt etter hva det måtte være behov for det, «og så må det ikke behandles i et nasjonalt styre og nye vedtekter og sånne ting [...]». Så selv om det for Norway-gruppen er et poeng å bli mer profesjonell for å kunne opprette langsiktige samarbeid opp mot myndighetsnivå, er det for lokallagene fleksibiliteten og det mer uformelle som synes som nøkkelen også for det videre arbeidet. En av lokallederne oppsummerer sine visjoner for RWs fremtid slik:

Mitt mål er at vi fremdeles skal være litt den der uordentlige aksjonsgruppa, grasrotbevegelsen, som ikke er for «ordentlig» og som ikke har møter på samme måte [som andre organisasjoner]. Vi har Facebook og SMS hvis det ikke funker på Facebook. Og så møtes vi innimellom [...] Vi skal ikke være formelle, og vi skal bare møte opp. Så kan de andre komme etter at de er ferdige på møtene sine [...] Og de er veldig velkomne etter.

Oppsummering og diskusjon

Med utgangspunkt i erfaringene til ledere og nøkkelpersoner i et utvalg initiativer rundt om i landet har kapitlet fokusert på fremveksten og utviklingen av Refugees Welcome-nettverket i Norge. Studien anlegger et perspektiv der RW studeres som en sosial bevegelse, der både politiske mulighetsstrukturer, mobiliseringsstrukturer og rådende forståelsesrammer – og spillet mellom disse – påvirket gruppenes etablering, vekst og virke.

Funnene peker i første omgang på hvordan de tre dimensjonene kan bidra til å forklare RW-initiativenes fremvekst og gjennomslagskraft. Det offentlige mottaksapparatet var overbelastet, og behovet for frivillige

bidrag stort (mulighetsstruktur). På flere måter kan det se ut til å ha oppstått et «institusjonelt vakuum» i akutfasen, som beredte rom for en ny og uformell aktør. Facebook fungerte som et svært effektivt verktøy for å informere, mobilisere og koordinere lokale aktiviteter og frivillig innsats (mobiliseringsstruktur). Den uformelle organiseringsformen, med mindre formaliteter og bindingskrav – som ga mulighet for at frivillige kunne bidra med utgangspunkt i egne ressurser og kapasitet – bidro til å senke terskelen for deltakelse.

Videre ser vi at det etter kort tid oppstod en spenning mellom en flat og uformell organisering på den ene siden, og behov for formalisering og styring på den andre. Ikke bare var utviklingen drevet av et internt behov for kontroll og oversikt. Også eksterne behov, krav og forventninger skapte grobunn for at flere av gruppene raskt ble formelle organisasjoner. Dette innebar også en mer normativ dimensjon knyttet til legitimitet, og forutsetninger for å bli tatt på alvor som en seriøs aktør som kan inngå i samarbeid med etablerte aktører på asyl- og flyktningfeltet (forståelsesrammer).

Analysene tydeliggjør hvordan en flerdimensjonal tilnærming kan være en fruktbar inngang til å studere institusjonalisering, og hvordan de ulike dimensjonene kan spille ulik rolle på ulike stadier i institusjonaliseringsprosessen (Seippel, 2003). For eksempel la de politiske mulighetsstrukturene til rette for at flere av RW-gruppene kunne spille en sentral rolle i beredskapen i sine lokalsamfunn, før mulighetsrommet igjen «tettet» seg etterhvert som andre etablerte aktører kom på banen og situasjonen roet seg. Som vi så, var det først etter den første intense perioden at behovet for legitimering meldte seg, og at erfaringer gjort i møter med andre aktører på feltet nedfelte seg i en tydelig identitet og organisasjonsstruktur («hvem og hva er vi?») – et særpreg som særlig ligger i en uformell, effektiv og fleksibel organisasjonsform muliggjort av Facebook-plattformen. Funnene tydeliggjør også hvordan digitaliseringsens potensiale (mobiliseringsstrukturene) betinges til dels av det politiske mulighetsrommet (hvilken plass kan hvilke organisasjonstyper få?), og dels av forståelsesrammene (forventninger til hva en legitim aktør på feltet er og bør være).

Kommunikasjonsteknologi gir nye muligheter, men innenfor visse rammer

Informantenes refleksjoner rundt hvor formaliserte gruppene kan bli uten å miste seg selv gir videre grunnlag for en bredere diskusjon rundt hva RW-casen kan si om nye former for frivillighet generelt, og om bærekraften i denne typen løse, digitale nettverk spesielt. På flere måter kan RW sies å representere en ny organiseringsform som skiller seg fra mer tradisjonelle former for kollektiv handling, først og fremst fordi bruken av Facebook som organiseringsverktøy fremstår som en betingelse for gruppenes effektivitet og gjennomslagskraft. På individnivå synes det som om RW med bruken av sosiale medier som et uformelt verktøy for informasjonsspredning og mobilisering har funnet en måte å appellere til det som omtales som stadig mer «refleksive» frivillige på, som er mer opptatt av enkeltsaker, er løsere bundet til organisasjoner og har større forventninger til å realisere seg selv gjennom det frivillige arbeidet. Sosiale mediers åpenhet og mangel på krav og medlemskap, kombinert med muligheten til å fortløpende oppdatere konkrete behov og reagere raskt på ønsker om å bidra (på frivilliges egne premisser), synes å ha gjort det mulig å benytte seg av engasjementet som oppstod i forbindelse med en akutt situasjon.

Selv om mange frivillige organisasjoner i dag er online, med bruk av både hjemmesider og sosiale medier, har tidligere studier vist at frivillige organisasjoner i liten grad tar i bruk de interaktive mulighetene internett tilbyr (Eimhjellen mfl., 2013). Ikke nødvendigvis fordi det er mangel på vilje, men fordi det på mange måter kan være utfordrende å skape interaktivitet samtidig som man evner å beholde en viss grad av kontroll, legitimitet og organisasjonskultur (Steen-Johnsen mfl., 2012). Aksjonsgrupper og organisasjoner som RW, som oppstår på Facebook, synes i større grad enn etablerte aktører å evne å ta i bruk det potensialet for toveiskommunikasjon som ligger i de nye kommunikasjonsmediene. Ikke bare til enveis informasjonsspredning og mobilisering, som mange gjør, men i all organisering og koordinering av frivillige aktiviteter. Hjemmesiden til RWTN – og særlig de lokale Facebook-gruppene – fungerer på mange måter som digitale frivillighetssentraler, der det både

blir formidlet konkrete behov fra mottak eller flyktninger selv, og der individer kan henvende seg for å få informasjon om hva de kan bidra med. Med bakgrunn i studier som viser at en av de mest sentrale barrierene for frivillig deltakelse er at en ikke har blitt spurt eller ikke vet hvor man skal begynne (se bl.a. Wollebæk mfl., 2015), kan en slik formidling av ulike måter å hjelpe på via nettsiden, sammen med interaksjon på en utbredt plattform som Facebook, fremstå som et nyttig virkemiddel for å senke terskelen for frivillig deltakelse.

Basert på de ovennevnte egenskapene utgjør RW på mange måter et godt eksempel på det Bennet og Segerberg (2012) betegner som en konnektiv handlingslogikk, som ikke er avhengig av tidkrevende og kostbare byråkratiske strukturer for å mobilisere til kollektiv handling i stor skala, og som gjør det enklere å tilpasse seg et bredt spekter av potensielle frivillige. Men funnene understreker samtidig hvordan ingen er «selvorganiserende». Særlig når et nettverk oppnår en viss størrelse, er de helt avhengig av ildsjeler og enkeltpersoner som investerer enormt mye tid og ressurser på å holde en viss grad av oversikt. Analysene tydeliggjør også hvordan en uformell organisering kan føre til utfordringer knyttet til økonomisk støtte og langsiktig planlegging, som kan bidra til stabilitet og forutsigbarhet over tid. Ikke bare illustrerer RW-casen hvordan interne behov for kontroll og langsiktighet oppstår, men også hvordan en bredere kontekst og eksterne aktørers krav og forventninger kan bidra til å «tvinge» en bevegelse inn i fastere former. Selv om det ikke er noen lovmessighet i at organisasjonsutviklingen går fra løsere former mot mer hierarki og byråkrati, ser man gjerne tendenser til homogenisering av organiseringsformer – eller isomorfisme – særlig på felt som asyl- og flyktningfeltet, der staten deltar gjennom samarbeid og finansiering av tiltak og virksomheter (DiMaggio & Powell, 1991). Selv om aktivitetene ikke nødvendigvis krever det, ser man derfor en tendens til at organisasjoner adopterer visse former og strukturer for å leve videre over tid – uavhengig av hvor effektivt det er (Meyer & Brown, 1977). På mange måter antyder disse organisasjonsteoriene at sosiale bevegelsers fremvekst og suksess i begynnelsen nettopp ligger i å operere utenfor etablerte rammer og virkemidler, men at deres fremtid ligger i å bli en del av det etablerte systemet for langsiktighet og legitimitet.

RW-casen illustrerer imidlertid hvordan overlevelse (i det minste i en tidlig fase) ikke nødvendigvis innebærer å måtte bli lik andre. Selv om gruppene på noen måter synes å tvinges inn i noe fastere former på grunnlag av juridiske krav og retningslinjer og omgivelsenes forventninger til hvordan en seriøs aktør skal være organisert, synes det som om RW-informantene aktivt jobber for å ikke bli som mer tradisjonelle aktører. De insisterer på å opprettholde en særpreget identitet som grasrotorganisasjon med flat og uformell struktur. En struktur som innebærer en hybrid form for organisering som kombinerer nettverk og hierarki (se Enjolras 2010 om såkalte nettverksorganisasjoner). Analysene tydeliggjør hvordan gruppene i utvalget har funnet ulike måter å løse utfordringer på; mens Norway-gruppen er opptatt av å bli mer profesjonell og «ordentlig», ligger en viktig del av identiteten til lokalgruppene i å nettopp beholde en mer uformell ad hoc-struktur. Denne fleksibiliteten og tilpasningsevnen muliggjøres på mange måter av todelingen mellom lokalt og nasjonalt nivå, der lokalgruppene er mer aktivitetsorienterte og den nasjonale jobber mer politisk. Nye kommunikasjonsformer ser ut til å bidra til å muliggjøre en slik hybriditet, og gi nye aktører som RW anledning til å utvikle nye måter å løse samfunnsutfordringer på.

Som beskrevet i kapitlets data- og metodedel, er denne studien gjennomført på ett tidspunkt da gruppene i utvalget var på ulike stadier i sine utviklingsprosesser. I etterkant av intervjuene har de fortsatt å utvikle seg i ulike retninger. Flere spørsmål reises både med tanke på den fremtidige bærekraften i RW-initiativet og på hvilken rolle denne typen uformelle aktører kan spille i samfunnet. For det første ville det vært interessant å følge RW-gruppens videre utvikling: Eksisterer de fremdeles, og har de funnet nye arbeidsområder etter hvert som behovet på mottak har blitt mindre? Hvordan har gruppene løst utfordringene med å få på plass demokratiske strukturer? Den norske konteksten er også spesiell med tanke på forholdet mellom staten og organisasjonssamfunnet: Hvordan har RW arbeidet og utviklet seg i Norge sammenlignet med tilsvarende bevegelser i andre europeiske land?

For det andre: Hva sier det at en ny aktør som RW fikk slik gjennomslagskraft om det norske mottakssystemet og etablerte aktørers evne til å agere raskt og effektivt i ekstraordinære situasjoner? Med kunnskapen

om hvordan både nye og etablerte aktører supplerte hverandre på en viktig måte (Fladmoe mfl., 2016) er det også relevant å se på hvorvidt det er rom for ulike grader av formalitet og mer hybride former for organisering på et sterkt regulert felt som flyktning- og asylfeltet, og på andre felter.

Referanser

- Arnesen, D., Sivesind, K.H., & Gulbrandsen, T. (2016). *Fra medlemsbaserte organisasjoner til koordinert frivillighet? Det norske organisasjonssamfunnet fra 1980 til 2013*. Rapport 5/2016. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Barrabasi, A. L. (2002). *Linked*. London: Penguin Books.
- Bennet, L., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action. *Information, Communication and Society*, 15 (5), s. 739–768.
- Della Porta, D., & Diani, M. (2006). *Social Movements. An Introduction* (2. utg.). Oxford: Blackwell Publishing.
- Diani, M. (1992). The concept of social movement. *The Sociological Review*, 40 (1), s. 1–25.
- DiMaggio, P.J., & Powell, W.W. (1991). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, 48 (2), s. 147–160.
- Eimhjellen, I., Wollebæk, D., & Strømsnes, K. (2013). Associations Online: Barriers for using web-based communication in Voluntary Associations. *Voluntas*, 25, s. 730–753.
- Eimhjellen, I. (2013). Internet communication. Does it strengthen local voluntary organizations? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, s. 1–20. DOI: 10.1177/0899764013487996.
- Eimhjellen, I. (2018). *Flyktingengasjement i sosiale medier*. Et mediepraksisperspektiv på flyktingsituasjonen i 2015. I B. Enjolras & I. Eimhjellen (Red.). *Fra kollektiv til konnektiv handling? Nye former for samfunnsengasjement og kollektiv handling i Norge*. Cappelen Damm Akademisk.
- Eimhjellen, I. (2016). Nytt lokalt engasjement: Ein studie av Bærekaftige Liv i Bergen. I I. Eimhjellen & G. Ødegård. *Klima og migrasjon. To casestudier av sivilsamfunnsorganisering i ei ny tid*. Rapport 2/2016. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Enjolras, B. (2010) *Networked voluntary organizations as hybrid organizations. The case of Amnesty International Norway*. Paper presentert på The 9th International Conference of the International Society for Third Sector Research (ISTR). Kadir Has University. Istanbul, Tyrkia, 7–10. Juli 2010.

- Enjolras, B., Steen-Johnsen, K., & Wollebæk, D. (2013). Social media and mobilization to offline demonstrations: Transcending participatory divides? *New Media and Society*, 15 (6), s. 890–908. DOI: 10.1177/1461444812462844
- Fladmoe, A., Sætrang, S., Eimhjellen, I., Steen-Johnsen, K., & Enjolras, B. (2016). *Nordmenns bidrag i flyktnings situasjonen 2015/2016*. Rapport 6/2016. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Goffman, Erving (1974). *Frame Analysis*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hustinx, H., & Lammertyn, F. (2003). Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *Voluntas*, 14, s. 167–187
- McAdam, D., McCarthy, J.D., & Mayer, N.Z. (1996). *Comparative Perspectives on Social Movements. Political Opportunities, Mobilizing Structures, and Cultural Framings*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Meyer, J.W., & Rowan, B. (1977). Institutionalized Organizations: Formal structure as myth and ceremony. *American Journal of Sociology*, 83 (2), s. 340–363.
- Seippel, Ø. (2001). From Mobilization to Institutionalization? The Case of Norwegian Environmentalism. *Acta Sociologica*, 44 (2), s. 123–137
- Seippel, Ø. (2003). Sosiale bevegelser: Innføring, oversikt, utfordringer. *Sosiologisk tidsskrift*, 11 (2), s. 181–202.
- Shirky, C. (2008). *Here comes everybody. The Power of organizing without organizations*. London: Penguin Books.
- Snow, D. A., & Soule, S.A. (2010). *A primer on social movements*. New York: Norton & Company.
- Steen-Johnsen, K., Enjolras, B., & Kruse, A. E. (2012). *Nettverkssamfunn og frivillige organisasjoner*. Rapport 1/2012. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Stalder, F. (2006). *Manuel Castells. The theory of the network society*. Cambridge: Polity Press.
- Sætrang, S. (2016). «Ikke bare en Facebook-gruppe»: En case-studie av Refugees Welcome-nettverket i Norge. Rapport 9/2016. Bergen/Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- UDI (2016). *Årsrapport 2015 for Utlendingsdirektoratet*. Oslo: UDI.
- Wollebæk, D., Sætrang, S., & Fladmoe, A. (2015). *Betingelser for frivillig innsats. Motivasjon og kontekst*. Rapport 1/2015. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.